

ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ СТАНОВЛЕННЯ ОСОБИСТОСТІ ЧОЛОВІКІВ ДО ЗРІЛОСТІ

Багненко В.Ю.

Херсонський державний університет, v@bagnenko.name

Науковий керівник: д. психол. н., професор Блинова О. Є.

Вступ. Чоловіки проходять свої етапи дорослішання. Але основна проблема полягає в тому, що багато хто не приходить до етапу зрілості і взагалі, чи існує ця зрілість, чи це відносне поняття. У цій статті я хочу поділитися тим, що допомагає чоловікові дорослішати. Тема величезна і неосяжна, але я хочу зачепити хоча б частину. Чоловіки під ударом. Багато причин критикувати їх, знаходити проблеми суспільства і показувати відповідальність. Але багато хто з нас, чоловіків, не знають, з чого потрібно почати, де вчитися мужності і як ставати справжніми

Завдання: Розібратися в питанні дорослішання чоловіка. Дослідити питання в світовій психологічній літературі щодо дорослішання чоловіка і зрозуміти його краще.

Ідеї розвитку людини до зрілості висловлювалися давно. Одним з перших, хто говорив про розвиток людини є Арістотель. Уся його етика будувалася як наука про людину, мета життя якої є становлення вільної, розумної та сильної. Спіноза, наприклад, пропонував ідею в тому, що кожна людина має максимально розкрити свій потенціал. В області людської моральності Спіноза бачить у всьому розумну необхідність. Етика для нього – це фізика звичаїв. Спіноза відкидає свободу волі, він заперечує навіть існування самої волі, яку ототожнює з розумом. Добра і зла в світовому процесі зовсім не існує; все дійсне саме по собі: добро і зло, активність і пасивність, могутність і безсилля – це лише відмінності в ступенях, Основою чесноти служить прагнення до самозбереження; зміст етики вказується пізнанням. [7, с.57]

Факторами психічного розвитку, провідними детермінантами розвитку людини прийнято вважати спадковість, середовище і активність. Якщо дія фактора

спадковості проявляється в індивідуальній властивості людини і виступає як передумова розвитку, а дія фактора середовища (суспільства) в соціальних властивостях особистості, то дія фактора активності у взаємодії двох попередніх. Для того, щоб підкреслити значення середовища, як фактора розвитку психіки, зазвичай кажуть: особистістю не народжуються, але стають. У зв'язку з цим, доречно згадати теорію конвергенції В. Штерна, згідно з якою психічний розвиток це результат сходження внутрішніх даних із зовнішніми умовами розвитку. Пояснюючи свою позицію, В. Штерн писав: «Духовний розвиток не просто прояв природжених властивостей, а результат конвергенції внутрішніх даних із зовнішніми умовами розвитку. Ні про яку функції, ні про яке властивості не можна запитувати: «Чи відбувається воно ззовні або зсередини?», А треба питати: «Що в ньому відбувається ззовні? Що зсередини?» [7, с.191].

Модель життєвого шляху Е. Еріксона розглядає психосоціальні аспекти формування людського «Я». Е. Еріксон спирався на три положення: по-перше, він припустив, що існують психологічні стадії розвитку «Я», в ході якого індивід встановлює основні орієнтири по відношенню до себе і свого соціального середовища; по-друге, Е. Еріксон стверджував, що становлення особистості не закінчується в підлітковому і юнацькому віці, а охоплює весь життєвий цикл; по-третє, він запропонував поділ життя на вісім стадій, кожній з яких відповідає домінуючий параметр розвитку «Я», що приймає позитивне або негативне значення [5, с.133].

Позитивний розвиток пов'язується з самореалізацією особистості, досягненням щастя і життєвого успіху і характеризується, за Е. Еріксоном, певною логікою зміни позитивних параметрів розвитку «Я». Негативний розвиток асоціюється з різними формами деградації особистості, життєвими розчаруваннями, відчуттям власної неповноцінності. Цей вектор розвитку особистості характеризується також певною послідовністю, але вже негативних властивостей розвитку «Я». Питання про те, який напрям візьме гору, не вирішується один раз і назавжди, а виникає знову і знову в кожній наступній стадії. Іншими словами, можливі переходи від негативного напрямку до позитивного і навпаки. Те, в

якому напрямку піде розвиток – до позитивного або негативного параметру, залежить від успішності вирішення людиною основних проблем і протиріч кожної стадії життя.

Судячи з ідей Еріха Фромма, ключовим завданням кожної людини є навчитися любити. Для цього кожна людина повинна подорослішати. Починаючи від дитинства, коли дитина тільки приймає любов до періоду зрілості, коли вона віддає любов. Про це Еріх Фромм пише в книзі «Мистецтво любити» [5, с.91] «Зайве нагадувати, що здатність любити, віддаючи, залежить від особливостей розвитку особистості. Це передбачає, що особистість повинна виробити в собі переважну установку на плідну діяльність, подолавши залежність, самозамилування, схильність до накопичення; людина повинна повірити у власні сили, повинна наважитися покладатися на себе в досягненні цілей. Чим менше розвиненими є в людині ці якості, тим більше вона боїться віддавати, а значить, боїться любити. Крім того, що любити завжди означає віддавати, це завжди означає також піклуватися, нести відповідальність, поважати і знати. Це теж прояви активного характеру любові, найважливіші риси, властиві всім її формам. Те, що любов – завжди турбота, найбільш очевидно проявляється в любові матері до дитини. Ніщо не переконає нас, що вона його любить, якщо ми побачимо, що вона не дбає про своє немовля, недбало ставиться до його годівлі та купання, не прагне зробити так, щоб йому було добре і зручно; і навпаки, в любові турботливої матері ми ніколи не засумніваємося. І навіть з любов'ю до тварин і квітів справа йде так само. Якщо жінка говорить, що любить квіти, а ми побачимо, що вона забуває їх поливати, то ми не повіримо в її «любов». Любов є діяльна заклопотаність, зацікавленість в житті і благополуччя того, кого ми любимо. Де немає такої діяльної заклопотаності, там немає і любові. Людина, яка любить – віддає [5, с.92].

Основна ідея Віктора Франкла в тому, що людині потрібен сенс [2, с.135]. І разом зі своїм змістом людина дорослішає і стає краще, сильніше, досвідченіше і потужніше. Це допомогло йому як людині і психологу вижити у концтаборі – він побачив, що є люди, які мають сенс поза межами концтабору. А є ті, що вже

не мають ніякого сенсу. І одні знаходили сили боротись і не припиняти, а інші - ні. Ось, що пише Віктор Франкл в книзі «Воля до сенсу»: «У строгому сенсі трансценденталізму І. Канта віра людини в сенс повинна також вважатися трансцендентною. Якщо дозволено дидактики заради спростити питання, я скажу, що людина не може зробити умовивід стосовно чогось, інакше як в просторі і часі і застосовуючи категорії причини і наслідків. Це що стосується І. Канта. Я ж, зі свого боку, додам, що людина не може і рукою ворухнутися, якщо вона повністю не пронизана фундаментальною вірою в абсолютний сенс – до самих основ своєї істоти і з глибин буття. Без цієї віри відразу ж припиняється дихання. Навіть самогубець повинен вірити хоча б в те, що суїцид має сенс. Це дуже сумно, тому що сьогодні, більш ніж будь-коли раніше, відчай, викликане відчуттям безглуздості життя, перетворюється в загальну і нагальну проблему. Наше індустріальне суспільство намагається задовольнити всі потреби кожного, наше суспільство споживання ще й створює нові потреби, щоб їх задовольняти. Але найголовніша потреба – базова потреба в сенсі, найчастіше залишається в нехтуванні. А це дуже важливо, тому що, коли потреба людини в сенсі задоволена, у неї з'являється можливість і готовність страждати, справлятися з фрустраціями і напруженнями і, якщо знадобиться, вона зможе навіть пожертвувати життям. Тільки придивіться до різних політичних рухів минулого і сьогодення. З іншого боку, якщо воля до сенсу фрустрирована, людина настільки ж готова померти, вона зробить це і посеред благополуччя, всупереч оточуючого її достатку. Придивіться до зростаючого рівня самогубств в типових державах «загального добробуту», таких як Швеція і Австрія. У психоаналізі, отже, невроз розглядається в кінцевому рахунку як скорочення «Я», тобто області свідомого, а в індивідуальній психології – як скорочення «Я», тобто області відповідальності. Обидві теорії страждають обмеженістю: одна повністю зосереджується на свідомості, інша – на відповідальності. Але неупереджений погляд на першооснови людського буття підтвердить, що і свідомість, і відповідальність – невід'ємні елементи нашого буття-в-світі. Можна висловити ту ж думку антропологічної фор-

мулою: бути людиною – значить володіти свідомістю і відповідальністю. І психоаналіз, і індивідуальна психологія розглядають лише одну сторону людського буття, один момент людської екзистенції, але тільки склавши обидва боки воедино, ми отримаємо справжній образ людини. До антропологічної картині ці школи підходять з протилежних точок зору, але в підсумку їх принципи взаємно один одного доповнюють. Науковий аналіз показує, що виникнення саме таких двох найбільш представницьких шкіл в області психотерапії – результат аж ніяк не випадкового ходу розвитку науки, але логічної необхідності. [2, с.172]

З. Фрейд вважав джерелом психічного розвитку потягу і інстинкти [7, с.111]. Дитина народжується з певним запасом енергії – «лібідо», яка лежить в основі сексуальних потягів людини. Весь процес дитячого розвитку З. Фрейд укладав в 4 стадії: оральна, анальна, фалічна стадія, латентний період і генітальна стадія. Однак деякі моменти в теорії З. Фрейда не бралися навіть його учнями. У тому числі надмірне захоплення З. Фрейда проблемою сексуальності в житті людини викликало дуже багато нарікань і служило приводом для критики. На кожній стадії «лібідо» зосереджується в тій чи іншій області тіла, роздратування якої призводить до задоволення значущих для дитини потреб. Так, наприклад, в дитинстві лібідо зосереджено в області рота і губ і пов'язане з годуванням грудьми. Тому недостатнє задоволення потреб, пов'язаних з оральною областю, може загальмувати дитини на наступних стадіях, викликати у неї стан депресії і тому подібне. Якщо ж потреби задовольняються надлишково, у дитини може розвинутися надмірна залежність від оточення (конформізм). Таким чином, незадоволення потреб призводить до фіксації потягів, створює максимальне напруження, викликає або неврозоподібні стани, невпевненість, капризи і інші хворобливі симптоми, або явища регресії – повернення до нижчого рівня мотивації поведінки. Надмірне задоволення потреб також може викликати небажані ефекти, які ми відзначали на прикладі оральної стадії розвитку [7, с.112].

У своїй першій книзі «Особистість: психологічна інтерпретація» Г. Олпорт описав і класифікував більше 50 різних визначень особистості. Він робить висновки, що адекватний синтез існуючих визначень може бути виражений у фразі:

«Людина – це об'єктивна реальність» [4, с. 48]. Дане визначення настільки ж всеосяжно, наскільки в той же час і неточно. Визнаючи це, Олпорт пішов трохи далі в своїй заяві про те, що «особистість – це щось, і вона щось робить. Особистість – те, що лежить за конкретними вчинками всередині самого індивідуума» [4, с. 48]. Унікаючи визначення особистості як суто гіпотетичного поняття, Г. Олпорт стверджував, що це реальна сутність, віднесена до індивідуума. Однак залишається питання: яка природа цього щось? Г. Олпорт відповів на це питання, запропонувавши в результаті багаторазових коригувань точне визначення особистості: «Особистість - це динамічна організація тих психофізичних систем всередині індивідуума, які визначають характерне для нього поведінку і мислення» [4, с. 61]. Що означає все це? По-перше, "динамічна організація" припускає, що поведінка людини постійно еволюціонує і змінюється; відповідно до теорії Олпорта, особистість – не статична сутність, хоча тут і має місце якась основоположна структура, яка об'єднує і організовує різні елементи особистості. Посилання на "психофізичні системи" нагадує нам, що при розгляді і описі особистості слід враховувати як елементи "розуму", так і елементи "тіла". Використання терміна "визначає" є логічним наслідком психофізичної орієнтації Г. Олпорта. По суті справи, сенс цього виразу полягає в тому, що особистість включає "визначаючі тенденції", при появі відповідних стимулів дають імпульс вчинкам, в яких проявляється справжня природа індивідуума. Слово «характерних» у визначенні Г. Олпорта лише відображає першорядної важливості, що їм надають унікальності будь-якої людини. У його персонологічній системі немає двох людей, схожих один на одного. І нарешті, під словами «поведінку і мислення» маються на увазі всі види людської активності. Г. Олпорт вважав, що особистість висловлює себе тим чи іншим чином у всіх спостережуваних проявах поведінки людини. Наводячи це концептуальне визначення, Олпорт зазначав, що терміни характер і темперамент часто використовувалися як синоніми особистості. Г. Олпорт пояснив, як кожен з них можна легко відрізнити від власне особистості. Слово «характер» традиційно асоціюється з певним моральним стандар-

том або системою цінностей, відповідно до яких оцінюються вчинки особистості. Наприклад, коли ми чуємо, що у кого-то «хороший характер», то в даному випадку мова йде про те, що його особистісні якості соціально і / або етично бажані. Таким чином, характер і справді є поняття етичне. Або, за формулюванням Г. Олпорта, характер – це оцінена особистість, а особистість – це неоцінений характер. Отже, характер не слід розглядати як якусь відокремлену область всередині особистості. Темперамент, навпаки, є «первинним матеріалом» (поряд з інтелектом і фізичною конституцією), з якого будується особистість. Олпорт вважав поняття "темперамент" особливо важливим при обговоренні спадкових аспектів емоційної природи індивідуума (таких, як легкість емоційного збудження, переважаючий фон настрою, коливання настрою і інтенсивність емоцій). Представляючи собою один з аспектів генетичної обдарованості особистості, темперамент обмежує розвиток індивідуальності. Відповідно до поглядів Олпорта, образно кажучи, «з свинячого вуха шовковий гаманець не пошиєш». Таким чином, як і у всякому доброму визначенні особистості, в концепції Г. Олпорта ясно сформульовано, чим вона є по суті, а що не має до неї ніякого відношення [4, с.71].

Висновки. Чоловік дорослішає поступово. Важливо розуміти, з якої точки зору дивитися. Кожна теорія дорослішання – це одна з точок зору. Можна звертати увагу на його інстинкти. можна дивитися на його оточення. Можна просто періодизувати етапи за віком. Але на мій погляд, ключовим для дорослішання є 3 фактори. Перший – генетика; Другий – середовище; Третій – активність; І на другий та третій можна впливати. Можна створювати середовище, в якому йому буде простіше дорослішати. І можна діяти, брати на себе відповідальність і робити ті вчинки, які допоможуть йому ставати кращим, сильнішим і зрілішим.

Література

1. Реан А. А., Коломинский Я. Л. Социальная педагогическая психология. СПб.: Питер, 2007. 480 с.
2. Франкл В. Воля к смыслу: сб. / пер. с англ. и нем.; общ. ред. Л.Я. Гозмана и Д.А. Леонтьева; вст. ст. Д. А. Леонтьева. М.: Прогресс, 1990. 368 с.

3. Франкл, Виктор Доктор и душа: Логотерапия и экзистенциальный анализ. М.: Альпина Диджитал, 2014. 196 с.
4. Олпорт Г. Становление личности: избранные труды / пер. с англ. Л. В. Трубицыной и Д. А. Леонтьева; под общ. ред. Д. А. Леонтьева. М. : Смысл, 2002. 461 с.
5. Эрих Фромм, Искусство любить / пер. с англ. под ред. Д.А. Леонтьева. 2-е изд. СПб. : АЗбука, 2002. 216 с.
6. Эриксон Э.Г. Идентичность // Психология самосознания: Хрестоматия. Самара, 2003.- 533 с.
7. Хьелл Л., Зиглер Д. Теории личности / перевод на русский язык. СПб.: Издательский дом «Питер» 2005, М.: 2006, 604 с.